

ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน: การ์ตูนการเมือง เรื่องหยิกแกมหยอก

สุภาพร พลายเล็ก*

บทนำ

การสื่อสารเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้คนในสังคมได้รับรู้ข่าวสารต่างๆ อันจะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมของความเป็นสังคมเดียวกัน หนังสือพิมพ์นับเป็นช่องทางหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อกลางถ่ายทอดข่าวสารและความรู้สึคนึกคิดของคนในสังคมนั้น ซึ่งนอกจากการนำเสนอข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาแล้ว การเสนอข่าวสารทางอ้อมควบคู่กับการให้ความบันเทิงผ่านคอลัมน์ต่างๆ ก็นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการนิยมนิยม โดยเฉพาะคอลัมน์ที่เรียกกันว่าการ์ตูนการเมือง

การ์ตูนการเมือง (Political Cartoon) เป็นวิธีการนำเสนอข่าวทางอ้อมวิธีหนึ่งที่พบมากในหนังสือพิมพ์ โดยผู้อ่านจะได้รับข่าวสารผ่านภาพการ์ตูนสัญลักษณ์ที่สะท้อนเหตุการณ์ทางการเมืองและเรื่องราวในสังคมออกมาในรูปแบบของความบันเทิงควบคู่กันไป นฤมล เรืองณรงค์ (๒๕๓๓, น. ๔) ได้ให้คำจำกัดความของการ์ตูนการเมืองไว้ว่า

ภาพการ์ตูนที่เกิดขึ้นจากผลทางการเมือง ทำหน้าที่แสดงความคิดเห็นให้ข้อสรุปในรูปของการล้อเลียนตัวบุคคล การเสียดสี ประชดประชันสังคม การเปรียบเปรย เป็นการบันทึกเหตุการณ์ด้วยภาพ สร้างให้ผู้อ่านเกิดแง่คิดใหม่ เกิดอารมณ์ขันหรือเกิดความรู้สึกสะเทือนใจ ฯลฯ ลักษณะของการวาดภาพจะมีลักษณะที่เกินความเป็นจริงหรือเน้นจุดสำคัญบางจุด ซึ่งทำให้ผู้อ่านสามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ลักษณะเด่นของการ์ตูนการเมืองเกิดจากความคิดรวบยอดซึ่งตลกกลิ้งมาอย่างเข้มข้น สามารถเจาะเข้าสู่ใจกลางของแต่ละปัญหา แต่ละเหตุการณ์ได้อย่างตรงเป้า

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การตูนการเมืองของประเทศไทยเริ่มปรากฏครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๖ ในสมัยนี้การวาดภาพการ์ตูนได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยศิลปะการวาดภาพมาก ทรงวาดภาพล้อลงในหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตเพื่อตักเตือนข้าราชการที่ทุจริตประพฤติมิชอบและโปรดเกล้าฯ พระราชทานคำว่า “Cartoon” จากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยว่า “ภาพล้อ” ทรงสนับสนุนให้มีการจัดประกวดวาดภาพล้อเลียนขึ้น ซึ่งนักเขียนภาพล้อการเมืองคนแรกที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ก็คือ ขุนปฏิภาค พิมพ์ลิขิต หรือ เปล่ง ไตรปิ่น

สมัยรัชกาลที่ ๗ การตูนเริ่มขบเซาลงอันเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่สองจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วงการการ์ตูนจึงเริ่มฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง นักเขียนการ์ตูนที่มีชื่อเสียงในเวลาต่อมาคือ ประยูร จรรย์วงษ์ ซึ่งเขียนการ์ตูนขำขันและการ์ตูนล้อการเมืองจนได้รับรางวัลในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ จากการประกวดการ์ตูนสันติภาพโลก วงการการ์ตูนการเมืองขบเซาลงอีกครั้งด้วยสาเหตุทางการเมืองในช่วงยุค ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ แต่หลังจากนั้นก็ยังมีนักเขียนการ์ตูนที่มีชื่อเสียงขึ้นอีกหลายคน ทำให้การ์ตูนการเมืองกลับมามีบทบาทวิพากษ์วิจารณ์การเมืองอีกครั้ง (“การ์ตูนการเมือง,” ออนไลน์, ๒๕๔๙)

ชัย ราชวัตร หรือสมชัย กตัญญูตานันท์* เป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองที่ประสบความสำเร็จมากคนหนึ่ง ผลงาน “การ์ตูนผู้ใหญ่มากกับทุ่งหมาเมิน” ของเขาซึ่งลงพิมพ์ประจำทุกวันจันทร์ถึงวันเสาร์ในหน้า ๕ ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ จนกระทั่งถึงปัจจุบันเป็นเวลาถึง ๒๘ ปี และได้รับความนิยมจนมีการนำไปผลิตเป็นการ์ตูนทางโทรทัศน์นั้น นับเป็นเครื่องยืนยันถึงความสามารถและความสำเร็จของการ์ตูนเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี กลวิธีการสร้างสรรค์การ์ตูนผู้ใหญ่มากกับทุ่งหมาเมินของชัย ราชวัตร จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาว่าผู้เขียนใช้กลวิธีใดบ้างสร้างสรรค์การ์ตูนการเมืองเรื่องนี้จนประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษากลวิธีในการสร้างสรรค์การ์ตูนการเมืองผู้ใหญ่มากกับทุ่งหมาเมินของชัย ราชวัตร ว่าผู้เขียนใช้กลวิธีใดในการนำเสนอข้อมูลและ

* ชัย ราชวัตร เป็นนักเขียนการ์ตูนคนแรกที่ได้รับรางวัลศรีบูรพาในปี ๒๕๔๓ และได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ถ่ายทอดบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ฉบับการ์ตูน

ความคิดเห็น จนเป็นการตุนการเมืองที่ประสบความสำเร็จได้รับความนิยมมากเรื่องหนึ่งในปัจจุบัน โดยศึกษาการตุนผู้ใหญ่มากับท่งหมาเินจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่เผยแพร่ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ - เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙ จำนวนภาพการตุนทั้งหมด ๒๕๐ ภาพ

สมมุติฐาน

การศึกษาครั้งนี้ตั้งสมมุติฐานว่าชัย ราชวัตร ใช้ภาพการตุนร่วมกับการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์เสียดสีบุคคลที่เป็นเป้าหมาย โดยภาพการตุนและกลวิธีทางภาษาจะแฝงไว้ด้วยอารมณ์ขันที่ทำให้การวิพากษ์วิจารณ์มีความรุนแรงน้อยลง และผู้อ่านสนุกสนานไปกับวิธีการแสดงความคิดเห็นนั้นมากขึ้น

การนำเสนอการตุนการเมืองกับบริบททางสังคม

การตุนการเมืองเป็นสื่อประเภทหนึ่งซึ่งทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองผ่านการกลั่นกรองจากความคิดของนักเขียนการตุนที่มีต่อเหตุการณ์ทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ โดยผู้เขียนการตุนการเมืองมักจะเลือกประเด็นที่เป็นข่าวใหญ่ ทันต่อเหตุการณ์ และอยู่ในความสนใจของผู้คนทั่วไปมานำเสนอ (ธีระธัญไพบุลย์, ๒๕๔๑, น. ๒๑๑) ซึ่งข่าวสารและบริบททางสังคมที่รับรู้ร่วมกันระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านสามารถรับสารนั้นได้ง่าย รวดเร็ว และสามารถตีความได้ถูกต้องตรงตามที่คุณเขียนต้องการ ดังนั้นบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นในขณะนั้นจึงเป็นข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นสื่อกลางในการสื่อสารข้อมูลและความคิดเห็นระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน ชัย ราชวัตร ได้กล่าวถึงการเลือกสรรประเด็นในการนำเสนอการตุนการเมืองของเขาไว้ดังนี้

การตุนของนี่เสนอหมันอยู่ที่ ๒ อย่าง ประการแรกก็คือ ดับไว ทันต่อเหตุการณ์ ถ้าเกิดเรื่องขึ้นวันนี้แล้วเขียนวันนี้เลย พงุ่นนี้ข้าคนอ่านจะรู้สึกมันมาก คือรวดเร็วทันใจ ถ้าเหตุการณ์เดียวกัน มุกเดียวกันแต่อีก ๓-๔ วันค่อยออก คนอ่านจะรู้สึกจืด เพราะฉะนั้นการไวต่อเหตุการณ์สำคัญมากเป็นอันดับแรกเลย อันดับสองก็คือมีอารมณ์ขัน เสน่ห์ของการตุนสำคัญที่สุดคืออารมณ์ขัน การที่เขียนการตุนนี้ไม่ได้หมายความว่าจะต้องตลก บางคนเขียนการตุนการเมืองอาจจะไม่ตลก อาจจะเหน็บแนมหรือบางคนก็ด่าตรงๆ อารมณ์ขันมันทำให้มีเสน่ห์ตรงที่ว่าคนอ่าน

ส่วนใหญ่เขาไม่ต้องการความรุนแรง เขาต้องการอ่านแล้วได้ผ่อนคลาย อ่านเรื่อง
เครียดๆ มาลองอีกมุมหนึ่งให้มันตลกได้ เพราะฉะนั้นการตูนของผมเน้นที่อารมณ์
ขันมากกว่าจะไม่ก้าวร้าวจริงจังมาก อะไรที่ดูแล้วมันรุนแรงไปบางทีก็ไม่เอา...

(“หยดหมึกและลายเส้นประชาธิปไตยใน ‘การตูน’(ล้อ)การเมือง,” ออนไลน์, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘)

บริบททางสังคมนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารความ
ของการตูนการเมือง ซึ่งผู้เขียนจะต้องใช้เป็นที่สื่อกลางในการสื่อสารควบคู่กับการใช้ภาพ
การตูนในการนำเสนอข้อมูล ข่าวสารและความคิดเห็น การนำเสนอมุมมองความคิดเห็น
ทางการเมืองที่ทันต่อเหตุการณ์ในลักษณะเสียดสีประชดประชันที่ปรากฏในการตูน
ผู้ใหญ่มากับทุ้งหมาเมินจึงเป็นองค์ประกอบที่ช่วยทำให้ผู้อ่านเข้าใจสารได้ง่าย รวดเร็ว
และสนุกสนานกับความทันสมัย ฉับไวต่อเหตุการณ์

องค์ประกอบของการตูนการเมืองผู้ใหญ่มากับทุ้งหมาเมิน

การตูนการเมืองผู้ใหญ่มากับทุ้งหมาเมินมีลักษณะสำคัญ คือ ผู้เขียนมุ่งวิจารณ์
ตำหนิ เย้ยหยันความผิดพลาด ความบกพร่องของเป้าหมาย เพื่อปรับปรุงแก้ไข และ
ชี้นำสังคมให้ไปในแนวทางที่ถูกต้องขึ้น แต่ในขณะเดียวกันผู้เขียนก็พยายามลดความ
รุนแรงในการวิพากษ์วิจารณ์เป้าหมาย โดยใช้ศิลปะในการเขียนที่ทำให้เรื่องสำคัญนั้น
กลายเป็นเรื่องขบขันที่ดูไม่จริงจังนัก ซึ่งลักษณะของการตูนผู้ใหญ่มากับทุ้งหมาเมิน
ดังที่กล่าวนี้มีลักษณะเหมือนกับวรรณกรรมที่เรียกว่า “วรรณกรรมประเภทเสียดสี” ซึ่ง
พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมได้กล่าวถึงความหมายไว้ดังนี้

เรื่องเสียดสี หมายถึงศิลปะการเขียนที่ใช้กลวิธีทำเรื่องสำคัญให้กลายเป็น
เรื่องขบขันเพื่อเสียดสีล้อเลียนความเขลาหรือความไม่ถูกต้องของมนุษย์และสังคม...
นักเขียนเรื่องเสียดสีตั้งตนเป็นผู้พิทักษ์มาตรฐานอุดมคติและจะตั้งคำถามทาง
ศีลธรรมและทางสุนทรียภาพ ฉะนั้นนักเขียนเรื่องเสียดสีจึงเป็นผู้มุ่งแก้ไข ตำหนิ
และล้อเลียนความโง่เขลาและความเลวร้ายของสังคม เรื่องเสียดสีสร้างความรู้สึก
ดูแคลนและเย้ยหยัน ผู้ที่กระทำผิดไปจากแนวทางที่ถูกที่ควร จึงเป็นเหมือน
การประหวั่น หรือการแสดงความโกรธและความไม่พอใจอย่างแนบเนียนและมีศิลปะ

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕, น. ๓๘๑)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการตูนผู้ใหญ่มากับทุ้งหมาเมินเป็นวรรณกรรมประเภทเสียดสี
เรื่องหนึ่งนั่นเอง

นัทธัญ ประสานนาม (๒๕๔๘, น. ๒๔-๓๑) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเสียดสี* และการสร้างอารมณ์ขันไว้ว่าการสื่อสารของเรื่องเสียดสีจะสัมพันธ์ถึงก็ต่อเมื่อผู้อ่านเข้าใจความหมายที่แฝงซ่อน และตีความแนวคิดของเรื่องได้ตามความมุ่งหมายของผู้เขียน ดังนั้นผู้อ่านเรื่องเสียดสีจึงต้องทราบเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เขียนกล่าวพาดพิงถึง เข้าใจการแฝงนัย การประชดประชันหรือการอ้างถึงเรื่องราวต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องเสียดสี นอกจากนั้นผู้อ่านจะต้องรู้สึกเป็นพวกเดียวกับผู้เขียน และร่วมมือกันโจมตีเป้าหมายของการเสียดสีนั้น ซึ่งเมื่อผู้อ่านรู้สึกเหนือกว่าเป้าหมายของการเสียดสีก็จะปลดปล่อยอารมณ์ออกมาในรูปแบบของการหัวเราะเย้ยหยัน

ชัย ราชวัตรสร้างสรรคศิลป์ในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน โดยใช้อุปกรณ์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลและความคิดเห็นที่ต้องการนำเสนอ ชัย ราชวัตรจะนำเสนอแนวคิดที่มีต่อเหตุการณ์ในสังคมและความเป็นไปทางการเมือง โดยมุ่งจะสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงความคิดเห็นในแง่ลบที่มีต่อสภาพสังคมและการเมืองในขณะนั้น

๒. ภาพวาดลายเส้น เป็นภาพวาดที่ใช้ศิลปะและเทคนิคการเขียนการ์ตูนวาดขึ้น ผู้เขียนจะเน้นจุดเด่นที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบเรื่องราวได้ทันทีว่าภาพการ์ตูนที่สื่อออกมาหมายถึงสิ่งใด โดยส่วนใหญ่จะสื่อออกมาเป็นความคิดรวบยอดในลักษณะรูปสัญลักษณ์ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “การเข้ารหัส” หมายถึงการนำเอาสัญลักษณ์ต่างๆ มาใช้ในการสื่อความหมาย รหัสต่างๆ ที่ผู้เขียนเลือกนำมาใช้นั้นจะต้องอยู่ในการรับรู้ของคนในสังคมที่ผู้รับสารสามารถตีความหรือถอดรหัสออกมาเมื่อเห็นภาพดังกล่าว และสามารถรับสารได้อย่างรวดเร็ว (เพ็ญฤดี ธีรรุณจิรวงศ์, ๒๕๔๒, น. ๘)

ภาพวาดลายเส้นที่ประกอบเป็นการ์ตูนการเมืองนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากการใช้รหัส ๔ ชนิด คือ รหัสบุคคล รหัสวัตถุ รหัสสังคม และรหัสวัฒนธรรม (เพ็ญฤดี ธีรรุณจิรวงศ์, ๒๕๔๒, น. ๘-๑๐) ซึ่งในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ผู้เขียนใช้รหัสต่างๆ ในการสื่อสารความหมาย ดังต่อไปนี้

* นัทธัญ ประสานนาม ให้ความหมายไว้ว่า การเสียดสี หมายถึง การโจมตีความบกพร่องหรือความผิดพลาดของมนุษย์และสังคมผ่านการสร้างอารมณ์ขันแบบเย้ยหยัน อารมณ์ขันที่เกิดขึ้นจะไปโจมตีเป้าหมายของการเสียดสีให้เกิดความเจ็บปวดอันจะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงในที่สุด

รหัสบุคคล (Personal Code) ผู้เขียนการตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเหมินจะนำเสนอภาพล้อเลียนบุคคล โดยมักจะลอกเลียนรูปร่างหน้าตา บุคลิกลักษณะ และการแต่งกายของบุคคลเป้าหมาย ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นคนที่รู้จักกันดีในสังคมขณะนั้น โดยมากรหัสบุคคลที่ปรากฏจะเป็นรูปของนักการเมือง

รหัสวัตถุ (Product code) ชัย ราชวัตร เลือกใช้รหัสภาพที่เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของหรือสัตว์ซึ่งให้ความหมายเกี่ยวเนื่องกับเรื่องหรือประเด็นที่น่าเสนอ เช่น ใ้รูปนก สื่อถึงเสรีภาพ โลงศพ สื่อถึงความตาย

รหัสสังคม (Social code) เป็นรหัสที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในสังคมการตูนการเมืองนั้น ชัย ราชวัตรได้สร้างให้ตัวละครในการตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเหมินเป็นชาวบ้านที่มีชีวิตอยู่ในสังคมชนบทเล็กๆ สังคมหนึ่ง มีผู้ใหญ่มากเป็นผู้ใหญ่บ้าน และมีลูกบ้านอีกหลายๆ คน เช่น ไอ้จ้อย ผู้เฒ่าหอยย นอกจากนี้ผู้เขียนยังสร้างกลุ่มตัวละครผู้สื่อข่าวขึ้น เพื่อนำเสนอมุมมองความคิดเห็นและสภาพวิถีชีวิตของคนในเมืองหลวงด้วย

รหัสวัฒนธรรม (Culture Code) รหัสที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี และคติความเชื่อของคนในสังคมซึ่งผู้เขียนนำมาใช้ในการสร้างสรรค์การตูน ในการตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเหมินนิยมใช้รหัสในลักษณะดังกล่าว เช่น การบนบานศาลกล่าว ศาลพระภูมิ การนำสำนวนสุภาษิตต่างๆ มาใช้สื่อสารความ

ภาพวาดลายเส้นที่ประกอบเป็นการตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเหมินนั้น เป็นการตูนลายเส้นง่ายๆ ไม่มีการแรเงาที่ซับซ้อน ทำให้สามารถอ่านได้ง่ายสบายตา แต่ภาพส่วนใหญ่จะเป็นรหัสที่ผู้เขียนนำเสนอ ข้อมูล ความคิดเห็น ตลอดจนรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ชัดเจนขึ้น ดังนั้นหากผู้อ่านสามารถตีความภาพรหัสนั้นได้ ผู้อ่านก็จะรับสารได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้เขียนต้องการ

๓. **การใช้ภาษา** แม้ว่าการตูนการเมืองโดยทั่วไปจะมีจุดเด่นอยู่ที่การนำเสนอภาพการตูน แต่ในการตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเหมิน การเลือกใช้ภาษาก็นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับภาพการตูนเช่นกัน ซึ่งผู้เขียนจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงสิ่งที่ต้องการนำเสนอ โดยมักจะเลือกใช้ภาษาง่ายๆ แต่เป็นสัญลักษณ์ที่แฝงเร้นไว้ด้วยการเสียดสี บุคคลที่เป็นเป้าหมาย

ชัย ราชวัตรใช้องค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนผสมผสานกันในการสร้างสรรค์การตูนการเมืองผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเหมิน กล่าวคือ ผู้เขียนใช้ “ภาพการตูนสัญลักษณ์” เป็น

ส่วนสำคัญในการถ่ายทอด “ข้อมูลและความคิดเห็น” ซึ่งภาพสัญลักษณ์นั้นจะถ่ายทอดข้อมูลและรายละเอียดที่สามารถตีความได้กว้าง ลึกซึ้ง แทนการบรรยายเล่าเรื่องต่างๆ ในขณะเดียวกันก็เลือกใช้ “ภาษา” เพื่อช่วยสื่อความให้ภาพสัญลักษณ์นั้นสามารถตีความได้ตรงกับเป้าหมายที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารมากยิ่งขึ้น เมื่อผู้เขียนนำองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนมาผสมผสานกันได้อย่างลงตัว และผู้อ่านอยู่ในสภาพแวดล้อมทางการเมืองเดียวกัน มีประสบการณ์ในสังคมร่วมกันกับผู้เขียนแล้ว ก็จะทำให้ผู้อ่านสามารถรับสารในลักษณะของการเสียดสีได้อย่างรวดเร็ว สนุกสนานและตรงตามความมุ่งหมายของผู้เขียนมากขึ้น

กลวิธีการประพันธ์แบบหยิกแกลมหยอกในการ์ตูนผู้ใหญ่หมาไม่กัด

การ์ตูนผู้ใหญ่หมาไม่กัดมีกลวิธีการประพันธ์ในลักษณะของการเสียดสีแบบ “หยิกแกลมหยอก” โดยสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

๑. รูปแบบการนำเสนอเรื่อง การ์ตูนผู้ใหญ่หมาไม่กัดมักจะมีรูปแบบการนำเสนอข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นแบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑.๑ การ์ตูนการเมืองเหตุการณ์เดียว การ์ตูนลักษณะนี้มักจะสื่อสารเรื่องราวหรือเหตุการณ์ด้วยภาพวาดเพียงช่องเดียวที่เป็นรูปสัญลักษณ์ในลักษณะของการเปรียบเทียบเป็นสำคัญ ซึ่งการนำเสนอในลักษณะนี้จะสามารถสื่อสารข้อมูลความคิดเห็นได้มาก ชัดเจนและลึกซึ้ง แทนการใช้ถ้อยคำในการบรรยายเรื่องราว แต่การ์ตูนการเมืองเหตุการณ์เดียวของชัย ราชวัตรนั้นมักจะใช้ข้อความประกอบในภาพด้วยเสมอ เพื่อให้ภาพสัญลักษณ์นั้นสามารถสื่อสารความคิดได้ชัดเจน ตรงกับประเด็นที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

(ไทยรัฐ, ๑๑ ก.พ. ๔๙)

การ์ตูนข้างต้นเป็นการ์ตูนที่สื่อสารความคิดด้วยการเปรียบเทียบการทำอาหารของพ่อครัวหรือ “กูก” กับสถานการณ์การเมืองในขณะนั้นที่คนในสังคมกำลังวิพากษ์วิจารณ์การดูแลรับผิดชอบการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) โดยคนในสังคมส่วนใหญ่เห็นว่าการจัดการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมานั้นไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม จากภาพการ์ตูนเปรียบเทียบและข้อความที่ผู้เขียนใช้ ผู้อ่านย่อมเข้าใจได้ว่าผู้เขียนต้องการสื่อความคิดว่าต้นเหตุของความ “สกปรก” ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมนั้นเกิดมาจากคนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ดังนั้นจึงต้องแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ด้วยการเปลี่ยนผู้มีหน้าที่รับผิดชอบนั้น การที่ “กูก” ไม่ทราบว่าการทำให้อาหารสกปรกเป็นความผิดของตนเอง ไม่ยอมออกจากตำแหน่ง จึงเป็นวิธีการที่ผู้เขียนเลือกนำมาใช้เสียดสี “กูก” ทำให้ผู้อ่านรู้สึกต่าหนียะเยาะเย้ยกับการกระทำนั้น

(ไทยรัฐ, ๒ มี.ค. ๔๙)

ภาพการ์ตูนข้างต้นเป็นภาพที่ผู้เขียนเปรียบเทียบการเล่นการเมืองกับ “การเล่นไพ่” ผู้เขียนนำเสนอความคิดด้วยการใช้รหัสบุคคล “นายกทักษิณ” ซึ่งเป็นผู้นำรัฐบาลในขณะนั้น โดยกำหนดให้พูดกับรหัสบุคคลกลุ่มผู้นำฝ่ายค้านว่า “กลับมาเล่นกันอย่างแฟร์ๆ” แต่เมื่อผู้อ่านพิจารณาจากภาพการ์ตูนก็จะพบว่า แม้จะพูดว่าให้มาเล่นกันอย่าง “แฟร์ๆ” คือเล่นกันอย่างเป็นประชาธิปไตย แต่ผู้พูดกลับแสดงพฤติกรรมในลักษณะตรงกันข้ามกับสิ่งที่พูด คือ “แอบซ่อนไพ่” ไว้ ผู้อ่านจึงเข้าใจได้ว่าผู้เขียนต้องการวิจารณ์ “นายกทักษิณ” ว่ามิได้เล่นการเมืองอย่างเป็นประชาธิปไตยดังเช่นที่พูด

การ์ตูนการเมืองเหตุการณ์เดียวของชัย ราชวัตรนั้นผู้อ่านจะต้องตีความภาพสัญลักษณ์ที่ผู้เขียนนำเสนอร่วมกับถ้อยคำที่ผู้เขียนใช้ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาข้อมูล

ที่เป็นเหตุการณ์ในขณะนั้นประกอบด้วย จึงจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจสารที่นำเสนอได้ชัดเจน ซึ่งผู้อ่านที่ “รู้สึกเป็นพวกเดียวกับผู้เขียน” ก็จะมีทัศนคติที่ดีขึ้นไปกับการตีความภาพการ์ตูนสัญลักษณ์และลีลาการเสียดสีนั้น

๑.๒ **การดูแนวเทียบ** ลักษณะของการดูชนิดนี้ผู้เขียนจะนำเหตุการณ์ที่มีลักษณะคล้ายกันมาเป็นแนวเทียบกัน โดยนำข้อมูลจากเหตุการณ์หนึ่งที่ผู้อ่านทราบข้อมูลและรายละเอียดเป็นอย่างดี ไปใช้อธิบายสถานการณ์ของอีกเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในสังคมขณะนั้น ความเข้าใจในเหตุการณ์แรกจะเป็นเครื่องมือช่วยสื่อสารความรู้สึกนึกคิดที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และหากพิจารณา “ความหมายโดยนัย” อย่างลึกซึ้งก็จะมองเห็นความแตกต่างของภาพเหตุการณ์ที่เป็นแนวเทียบนั้น นอกจากนี้การนำเสนอในลักษณะแนวเทียบนี้ยังเป็นการเสนอข่าวสารได้หลายๆ เหตุการณ์พร้อมกันด้วย (ธีระ ธัญไพบูลย์, ๒๕๔๑, น. ๖๘) ดังเช่น

(ไทยรัฐ, ๒๔ ก.ค. ๔๙)

จากภาพการ์ตูนผู้เขียนใช้การเทียบเหตุการณ์สองเหตุการณ์และใช้ถ้อยคำในลักษณะเดียวกัน เพื่อสื่อถึงความ “หวาดระแวง” ที่เกิดขึ้นกับสถานการณ์ทั้งสอง โดยในประเทศคอมมิวนิสต์ เมื่อมีการชุมนุมกันเกิน ๕ คน ก็อาจหมายถึงการรวมกลุ่มกันเพื่อคิดปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศ ผู้เขียนใช้เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นแนวเทียบกับการนัดหมายพบปะกันของรัฐมนตรี สถานการณ์ที่ผู้เขียนบรรยายภาพไว้ว่า “...ชุมนุมในร้านอาหารเกิน ๕ คนจะถูกจับตามอง” จึงแสดงให้เห็นว่าในสถานการณ์การเมืองที่ไม่แน่นอนในขณะนั้น “นายกทักษิณ” ต้องหวาดระแวงและคอยจับตามองการนัดหมายในลักษณะดังกล่าว เพราะอาจเกิดการพลิกผันทางการเมืองขึ้นได้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังต้องการเสียดสีระบบประชาธิปไตย (แบบทักษิณ) ว่ามีลักษณะเหมือน

คอมมิวนิสต์ โดยรัฐมนตรีจะถูกจับตามอง จำกัดสิทธิไม่ต่างจากระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์

(ไทยรัฐ, ๒ มิ.ย. ๕๙)

จากภาพข้างต้นผู้เขียนใช้ภาพสองภาพที่กล่าวถึง “การปรากฏภาพหลุด” ของบุคคลในสังคม ทั้ง “ดารา” และ “นักการเมือง” ผู้เขียนต้องการเสียดสีนักการเมืองที่ออกมาปฏิเสธภาพหลุดของตนเองว่าเป็นเพียงคนหน้าเหมือน ซึ่งลักษณะการปฏิเสธนั้นเหมือนกับที่ดาราออกมาปฏิเสธข่าวเช่นกัน แต่แล้วในที่สุดก็ปรากฏว่าภาพที่หลุดออกมานั้นเป็นของดาราคงกล่าวจริง ผู้เขียนจึงใช้แนวเทียบวิจารณ์การออกมาปฏิเสธของนักการเมืองว่าเป็น “สูตรเดียวกันตะ” กับดารา ซึ่งแสดงว่านักการเมืองคนดังกล่าวแสดงบทบาทได้เหมือนดารา

ผู้เขียนการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินมักจะหยิบยกเหตุการณ์ที่มีลักษณะต่างกันหลายๆ ด้าน แต่มีลักษณะร่วมบางประการที่คล้ายกันมาเทียบเคียงเพื่อนำเสนอข่าวสารและแสดงความคิดเห็นวิจารณ์สังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งลักษณะการนำเสนอเช่นนี้เป็นเครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนใช้ประชดประชันเสียดสีแบบแฝงเร้นไว้ด้วยรอยยิ้มเย้ยหยัน

๑.๓ การดูบทบาทสนทนา การ์ตูนในลักษณะนี้ผู้เขียนจะนำเสนอข้อมูลและความคิดเห็นผ่านบทสนทนาของตัวละคร ซึ่งบทสนทนานั้นมักจะเป็นประโยคง่ายๆ ใช้คำพูดที่กระชับ แต่แฝงเร้นนัยที่ผู้อ่านต้องตีความ การใช้บทสนทนาได้ตอบกันนั้นมุ่งเน้นให้เกิดความสมจริง คล้ายกับผู้อ่านได้ฟังเพื่อนพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์ข่าวสารกัน ซึ่งความคิดของผู้อ่านจะถูกดึงดูดไปตามกระแสความคิดของตัวละครนั้นในฐานะของบุคคลที่ ๓ ซึ่งเป็นผู้สังเกตการณ์

การค้นพบทสนทนาของชัย ราชวัตรมักจะมี ๓ ช่อง โดยจะเริ่มค้นพบทสนทนาในช่องแรกด้วยการมุ่งเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการกล่าวถึงในลักษณะของการให้ข้อมูลกับผู้อ่าน ช่องที่สองจะเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาเพิ่มเติมจากบทสนทนาในช่องแรก หรืออาจเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นที่ตั้งขึ้น เพื่อนำไปสู่การจบลงในช่วงสุดท้าย ซึ่งอาจจบลงด้วยการเล่นมุกคำขำขัน มุกตลกประเภทหักมุมหรือคำพูดทิ้งท้ายให้ผู้อ่านคิดถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสาร ดังเช่น

(ไทยรัฐ, ๑๗ ม.ค. ๔๙)

จากภาพผู้เขียนใช้ตัวละครประจำนำเสนอความคิดเห็นที่มีต่อ “รายการทักษิณเรียลตี้โชว์ที่ร้อยเอ็ด” ด้วยการใช้บทสนทนาของตัวละคร “ไอ้จ้อย” และ “เผ่าหยอย” ซึ่งในช่องแรกและช่องที่สองตัวละครไอ้จ้อยให้ข้อมูลว่ารายการ “โชว์” นี้ต้องใช้ทีมงานและอุปกรณ์ต่างๆ มากมาย และจบลงด้วยคำพูดของผู้เผ่าหยอยว่า การจัดรายการนี้ยังต้องใช้เจ้าหน้าที่ “สร้างฉาก” อีก ๑ ทีมใหญ่ด้วย วิธีการให้ข้อมูลและคำพูดทิ้งท้ายว่า “และเจ้าหน้าที่สร้างฉากอีก ๑ ทีมใหญ่” เป็นข้อความที่ผู้เขียนตั้งใจเล่นคำ โดยใช้คำว่า “สร้างฉาก” แทนคำว่า “จัดฉาก” ซึ่งคำดังกล่าวแฝงนัยเสียดสีวิจารณ์รายการดังกล่าวว่า การแก้ปัญหาทั้งหมดเป็นการ “สร้าง” สถานการณ์ขึ้น ไม่ได้ดำเนินไปด้วยความเป็นจริง

(ไทยรัฐ, ๑๐ ส.ค. ๕๙)

การตูนข้างต้นผู้เขียนนำเสนอข้อมูลจากบทสนทนาที่ชวนให้ผู้อ่านติดตามถึง “ข่าวดี เรื่องที่นายกทักษิณประกาศปราบปรามพวกโกงกิน” แต่หักมุมด้วยการกล่าวถึง “ข่าวร้าย คือนายกทักษิณอาจต้องอยู่โดดเดี่ยว” ซึ่งนอกจากความน่าสนใจของบทสนทนาที่ชวนให้ติดตามแล้ว ผู้อ่านจะทราบได้ทันทีว่าผู้เขียนวิจารณ์ว่านโยบายการปราบปรามคอร์ปชั่นเป็นนโยบายที่ดี แต่คงเป็นไปได้เพราะนายกทักษิณอาจไม่เหลือพวกพ้องเลย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนวิจารณ์คณะรัฐบาลชุดนี้ว่าเต็มไปด้วยพวกคอร์ปชั่น

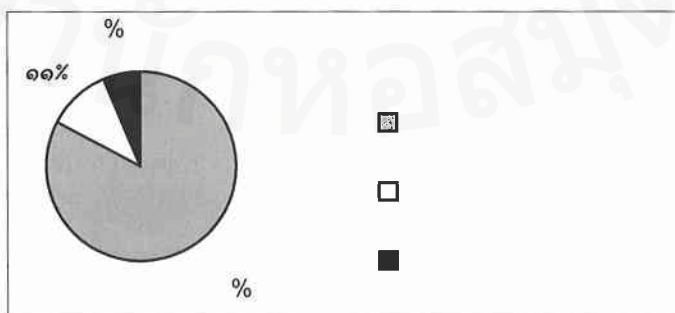
ลักษณะการตูนบทสนทนาเป็นลักษณะที่พบมากที่สุดในการตูนผู้ใหญ่มา กับทุ่งหมาเมิน ผู้เขียนมักจะนำเสนอโดยใช้ตัวละครประจำ คำพูดในช่องสุดท้ายของบทสนทนาจะเป็นถ้อยคำสำนวนหรือประโยคที่ผู้เขียนเลือกมาใช้ในการนำเสนอความคิด โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นการหักมุม ซึ่งลักษณะที่ผู้อ่านรู้สึกผิดจากความคาดหมายนี้เองที่ทำให้เกิดอารมณ์ขันขึ้น

กลวิธีการนำเสนอการตูนผู้ใหญ่มา กับทุ่งหมาเมินนั้น ชัย ราชวัตร เลือกใช้ปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมของเนื้อหาและสถานการณ์ในสังคมขณะนั้น ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนใช้ในการเสียดสีเป้าหมายพร้อมกับการสร้างให้เกิดความขบขันในรูปแบบการนำเสนอเรื่องทั้ง ๓ ลักษณะก็คือ ผู้เขียนใช้กลวิธีการนำเสนอด้วย “ความไม่เข้ากัน” ดังเช่น การให้บุคคลเป้าหมายกล่าวว่า “กลับมาเล่นกันอย่างแฟร์ๆ” แต่ภาพที่นำเสนอกลับมีลักษณะไม่เข้ากันกับคำพูดนั้น คือบุคคลเป้าหมายแสดงให้เห็นว่ากำลังเล่นโกงซึ่งเป็นการกระทำที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่พูด หรือการที่ผู้เขียนกล่าวถึงพฤติกรรมในการจับตามอง ไม่ปล่อยให้รัฐมนตรีมีความคิดที่เป็นอิสระซึ่งมีลักษณะที่ไม่เข้ากันกับบทบาทของนายกรัฐมนตรีในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย นาริรัตน์ บุญช่วย (๒๕๔๐, น. ๒๖๓) ได้กล่าวถึงทฤษฎีความไม่เข้ากัน (Incongruity Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดความตลกไว้ดังนี้

ลักษณะที่ชวนให้หวัระได้มาจากรูปแบบของความไม่เข้ากัน (Incongruous Form) อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่ไปด้วยกันไม่ได้ หรือเป็นการรวมกันของสิ่งหรือสภาพที่ขัดกัน ไม่เหมาะสม หรือไม่เข้ากันลงอย่างหรือมากกว่า นั่นคือเรื่องตลกมักจะรวมเอาความหมายหรือการตีความที่เข้ากันไม่ได้ ๒ อย่างเข้าไว้ด้วยกันเสมอ สิ่งหรือสภาพที่ขัดแย้งซึ่งได้กล่าวข้างต้นอาจจะหมายถึง ความรู้สึก เหตุการณ์หรือสถานการณ์...สาระสำคัญของการหวัระก็คือความขัดแย้งกันระหว่างความรู้สึกอย่างหนึ่งกับความรู้สึกอีกอย่างหนึ่ง เหตุการณ์อย่างหนึ่งสามารถมีความหมายที่แตกต่างกันไป ๒ อย่างเป็นผลให้เกิดการถ่ายทอดทางความคิดจากความหมายหนึ่งของเหตุการณ์ กลายเป็นอีกความหมายหนึ่งในทันทีทันใด ซึ่งความรู้สึกคาดหวังของผู้พูดที่คาดหวังในความหมายอย่างหนึ่ง แต่กลับถูกเข้าใจไปในอีกแง่มุมหนึ่ง จะถูกปลดปล่อยออกมาในรูปของการหวัระ (Arthur Koestler อ้างใน Blistein, ๑๙๗๗) สถานการณ์หนึ่งจะเข้มข้นมากเมื่อมันเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ที่สามารถตีความเป็น ๒ อย่างที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงได้ในเวลาเดียวกัน (Henri Bergson อ้างใน Blistein, ๑๙๗๗)

จากการศึกษาพบว่าชัย ราชวัตรนิยมนำเสนอการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ด้วยรูปแบบการ์ตูนบทสนทนามากที่สุด ๘๒.๘% การ์ตูนเหตุการณ์เดียว ๑๐.๘% และการ์ตูนแนวเทียบ ๖.๔% การนำเสนอด้วยการ์ตูนในลักษณะต่างๆ นั้น ผู้เขียนจะนำเสนอเนื้อหาด้วยการเลือกเหตุการณ์ที่ไม่เข้ากันหรือใช้สิ่งที่ไม่เหมาะสมกันมาใช้ในการสื่อสารหรือใช้ความไม่เข้ากันของเหตุการณ์ที่ผู้เขียนลงให้ผู้อ่านรู้สึกไปอย่างหนึ่ง แต่กลับเปลี่ยนทิศทางไปอีกทางหนึ่ง ซึ่งลักษณะ “ความไม่เข้ากัน” นี้เองที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดความขบขันในลักษณะของการประชดประชันเสียดสีในการ์ตูนการเมือง ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน

แผนภูมิแสดงรูปแบบการนำเสนอในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน

๒. กลวิธีการตั้งชื่อคอลัมน์และการนำเสนอตัวละครแบบหยิกแกมหยอก การตั้งชื่อคอลัมน์และการนำเสนอตัวละครนับเป็นกลวิธีที่สร้างให้การตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินของชัย ราชวัตร มีลักษณะที่โดดเด่น น่าสนใจ แตกต่างกับการตูนการเมืองเรื่องใดๆ โดยชัย ราชวัตรมีวิธีการตั้งชื่อคอลัมน์และการนำเสนอตัวละคร ดังนี้

๒.๑ กลวิธีการตั้งชื่อคอลัมน์ การตั้งชื่อคอลัมน์นับเป็นการวางแนวทางในการนำเสนอการ์ตูนการเมืองของผู้เขียน ชัย ราชวัตรตั้งชื่อการ์ตูนการเมือง “ผู้ใหญ่มา กับทุ่งหมาเมิน” ไว้เป็นกรอบในการนำเสนอแนวความคิดเช่นกัน ซึ่งชื่อคอลัมน์ดังกล่าวเป็นการวางแนวคิดในลักษณะเป็นสัญลักษณ์ที่มุ่งนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการเสียดสีเป็นสำคัญ กล่าวคือคำว่า “ทุ่งหมาเมิน” เป็นตัวแทนที่ผู้เขียนต้องการให้หมายถึงประเทศไทย (ชัย ราชวัตร, ๒๕๓๗, น. ๑๗) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกล้อเลียนเสียดสีอยู่ลึกๆ โดยคำว่า “ทุ่ง” เป็นสัญลักษณ์ของแผ่นดินอันมีความเป็นชนบทที่ยังไม่พัฒนา ห่างไกลความเจริญ คำว่า “หมาเมิน” แสดงให้เห็นถึงการไม่ได้รับความเอาใจใส่ แม้แต่ “หมา” ก็ยังไม่อยากมอง ซึ่งคำว่า “หมา” นอกจากจะตีความในลักษณะดังกล่าวแล้ว “หมาเมิน” ยังแฝงนัยเปรียบเปรยถึงผู้มีอำนาจซึ่งไม่เคยให้ความสนใจ “ทุ่ง” แห่งนี้ด้วย ชัย ราชวัตร จึงสร้างคอลัมน์ “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” ขึ้นเพื่อให้หมายถึงหมู่บ้านที่ล้มเหลวทุกอย่าง ไม่มีใครอยากอยู่ สภาวะเศรษฐกิจสังคมเลวร้าย แล้วจึงตั้งชื่อ “ผู้ใหญ่มา” ให้สอดคล้อง (ชัย ราชวัตร, ๒๕๓๗, น. ๑๗) ซึ่งนอกจากคำว่า “ผู้ใหญ่มา” จะมีลักษณะของการเล่นเสียงพ้องชนะกับคำว่า “ทุ่งหมาเมิน” ให้ไพเราะแล้ว ยังอาจกล่าวได้ว่า “ผู้ใหญ่มา” ยังอาจสื่อแสดงสถานภาพของตัวละครที่ผู้เขียนต้องการให้เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้นำในสังคมที่อยู่ใกล้ชิดกับ “ทุ่งหมาเมิน” แต่ก็แค่รับรู้ปัญหา มิได้มีวิธีการแก้ไขปัญหอย่างใดในสังคมอย่างจริงจัง

“ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” จึงเป็นชื่อคอลัมน์ที่นอกจากจะเป็นการวางกรอบการนำเสนอความคิดของผู้เขียนแล้ว การตั้งชื่อดังกล่าวยังสอดคล้องกับลักษณะของการตูนการเมืองซึ่งมุ่งจะนำเสนอความคิดเห็นต่างๆ ในสังคมในลักษณะเสียดสี ประชด ประชันเป็นสำคัญด้วย

๒.๒ การนำเสนอตัวละคร การ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินมีลักษณะเด่นในการใช้ตัวละครประจำในการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งลักษณะดังกล่าวแตกต่างไปจากการตูนการเมืองโดยทั่วไป ตัวละครที่ปรากฏในการตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินสามารถแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้ดังนี้

๒.๒.๑ ตัวละครที่เป็นมนุษย์ ผู้เขียนสร้างตัวละครแบบสมจริง คือ เป็นตัวละครที่มีอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดมีพฤติกรรมตามแบบมนุษย์ปกติทั่วไป ในการดูเรื่องนี้จะมีตัวละครที่เป็นมนุษย์ ๒ กลุ่มคือตัวละครประจำ และบุคคลเป้าหมายที่ต้องการวิจารณ์

(๑) ตัวละครประจำ ตัวละครของชัย ราชวัตร ส่วนใหญ่เป็นสัญลักษณ์ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้คนในสังคม ตัวละครประจำในการดูผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินจะมี ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งจะเป็นชาวบ้านซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมชนบท เช่น ผู้ใหญ่มาเป็นสัญลักษณ์คนชนชั้นปกครอง ใจ้อยเป็นสัญลักษณ์ของชาวบ้านที่ยากจน พุดจาเชยๆ ติดตลก เฒ่าหยอยเป็นสัญลักษณ์ของนักวิชาการชาวบ้านที่ติดตามข่าวสารบ้านเมืองเสมอ (ชัย ราชวัตร, ๒๕๓๗, น. ๑๗) ตัวละครประจำอีกกลุ่มหนึ่ง ชัย ราชวัตรสร้างให้เป็นตัวแทนของชุมชนเมือง โดยสร้างให้เป็นตัวละครในแวดวงผู้สื่อข่าวซึ่งอาจจะ เป็นภาพจำลองของตัวผู้เขียนเอง เพื่อให้นำเสนอความคิดหรือมุมมองของคนในสังคมเมือง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีบทบาทที่แสดงให้เห็นถึงการรู้เท่าทันนักการเมือง ชัย ราชวัตรได้กล่าวถึงการเลือกใช้ตัวละครประจำว่า

บางครั้งต้องใช้วิธีการสร้างเรื่องขึ้นมาเพื่อล้อเลียน ทำให้บางครั้งจำเป็นต้องใช้ตัวการ์ตูนประจำเล่น พุดเพื่อที่จะเหน็บแนม เสียดสีนักการเมืองบางคน เพราะถ้าเอาภาพล้อบุคคลจริงๆ มาใส่ จะกลายเป็นว่าเราบิดเบือนเพราะตัวจริงไม่ได้พุดอย่างนั้นทำอย่างนั้น แต่ด้านการเมืองพุดหรือกระทำการอย่างนั้นจริง ผมก็จะเอาตัวละครจริงๆ มาล้อเลียน ซึ่งจะสนุกกว่า

(ธีระ ธัญไพบูลย์, ๒๕๔๑, น. ๑๓๙)

การสร้างตัวละครประจำขึ้นในลักษณะเป็นตัวแทนของคนในสังคมเป็นวิธีการที่ผู้เขียนนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองได้อย่างปลอดภัย การนำเสนอความเป็นจริงโดยใช้ตัวการ์ตูนทำให้เรื่องจริงมีลักษณะเป็นเรื่องเล่นมากขึ้น การแสดงความคิดเห็นต่างๆ จึงให้ความรู้สึกที่รุนแรงน้อยลง แต่ก็ยังสามารถสื่อสารความคิดได้อย่างชัดเจน ตรงประเด็นด้วยกลวิธีการใช้ภาษาต่างๆ

(๒) บุคคลเป้าหมายที่ต้องการวิจารณ์ ผู้เขียนวาดภาพบุคคลเป้าหมายขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิพากษ์วิจารณ์ โดยนำลักษณะเด่นของรูปร่างหน้าตา การแต่งกายมาเขียนให้ผู้อ่านทราบว่ามีหมายถึงผู้ใด เช่น ลักษณะจมูกคล้ายลูกหมูของนายสมัคร สุนทรเวช ใบหน้าเหลี่ยมของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ฯลฯ

นอกจากนี้ยังใช้ชื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการระบุถึงบุคคลที่ต้องการกล่าวถึงอีกด้วย โดยผู้เขียนมักจะใช้ชื่อจริงหรือตำแหน่ง เช่น คุณอภิสิทธิ์ สนิธิ หมอพรทิพย์ นายก ทักษิณ หรือใช้สมญานาม เช่น ยุทธธูเณน ปีกจิว นอกจากนี้ในกรณีนี้ที่ผู้เขียนต้องการวิจารณ์บุคคลดังกล่าวรุนแรงขึ้นก็อาจจะเรียกชื่อย่อพอให้ทราบว่ามีหมายถึงใคร ซึ่งชื่อที่ใช้เรียกก็มักจะมีความหมายแฝงในลักษณะเสียดสีด้วย เช่น นายหมักหมม พี่หนา เป็นต้น

ผู้เขียนใช้ภาพการ์ตูนและคำเรียกชื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจารณ์บุคคลที่เป็นเป้าหมาย กล่าวคือ ภาพการ์ตูนและการระบุชื่อจะทำให้ผู้อ่านทราบได้อย่างชัดเจนว่าผู้เขียนกล่าวตำหนิประชดประชันเสียดสีใคร นอกจากนี้ผู้เขียนยังมักจะใส่พฤติกรรมหรือคำพูดที่ไม่เหมาะสมให้กับภาพการ์ตูนของบุคคลเป้าหมายด้วย เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเย้ยหยันและขบขันไปกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมนั้น

๒.๒.๒ ตัวละครที่เป็นสัตว์ ผู้เขียนใช้สัตว์มาเป็นเครื่องมือในการนำเสนอเนื้อเรื่องและเสียดสีผู้ที่ต้องการกล่าวถึง โดยมักจะสร้างให้ตัวละครนั้นมีความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และแสดงพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ในสังคม ผู้อ่านจึงสามารถมองเห็นภาพของความเป็นสัตว์และความเป็นมนุษย์ที่ขนานกันอยู่เพื่อแสดงนัยแห่งการเสียดสีนั้นด้วย (นัทธนัย ประสานนาม, ๒๕๔๒, น. ๑๑๔) เช่น

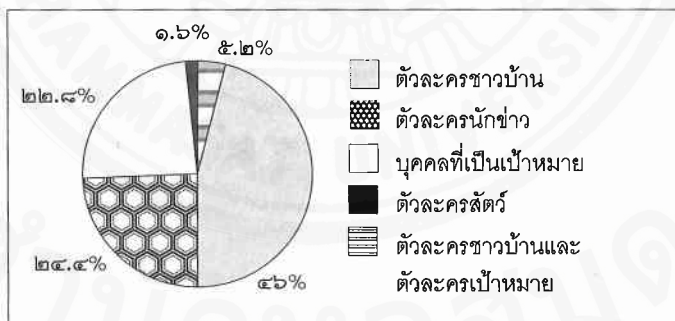
(ไทยรัฐ, ๒๓ ธ.ค. ๔๘)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ผู้เขียนใช้ตัวละคร “กบ” เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมกับ “นายก” ซึ่งต้องการจะพัฒนาประเทศไปในลักษณะของการก้าวกระโดดที่เกินตัว ซึ่งการกระทำที่ไม่ประมาณตัวให้ดีกว่าก่อนย่อมนำมาซึ่งหายนะของตนเองในที่สุด

ผู้เขียนใช้ตัวละครที่เป็นสัตว์เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลที่ต้องการวิจารณ์ การนำตัวละครสัตว์มาใช้นับเป็นกลวิธีที่สามารถสื่อสารความได้อย่างลึกซึ้ง แทนถ้อยคำบางประการที่ผู้เขียนต้องการดำเนินอย่างรุนแรง แต่ไม่สามารถกล่าวออกมาได้อย่างตรงไปตรงมา จึงนำพฤติกรรมของสัตว์เหล่านั้นมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของบุคคลที่ต้องการกล่าวถึง โดยใช้ถ้อยคำประกอบเพื่อให้ผู้อ่านทราบได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งหากผู้อ่านที่ติดตามสถานการณ์บ้านเมืองมาตลอดก็จะสามารถตีความได้ว่าตัวละครสัตว์ที่ผู้เขียนเลือกใช้นั้นหมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลใด

จากการศึกษาพบว่าในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินผู้เขียนนิยมใช้ตัวละครประจำที่เป็นตัวละครชาวบ้านมากที่สุด ๔๖% ตัวละครกลุ่มนักข่าว ๒๔.๔% ภาพบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ๒๒.๘% ใช้ตัวละครชาวบ้านร่วมกับบุคคลที่เป็นเป้าหมาย ๕.๒% และตัวละครที่เป็นสัตว์ ๑.๖% การใช้ตัวละครนับเป็นกลวิธีหนึ่งในการเสียดสีประชดประชันบุคคลที่ต้องการกล่าวถึง การใช้ตัวละครประจำ ภาพการ์ตูนของบุคคลที่เป็นเป้าหมายหรือตัวละครที่เป็นสัตว์ จะทำให้ผู้เขียนวิพากษ์วิจารณ์บุคคลเป้าหมายได้อย่างปลอดภัย โดยอาจจะใช้ชื่อตำแหน่ง ชื่อจริง ชื่อย่อใส่เพิ่มเติมเพื่อให้ผู้อ่านตีความได้ง่ายขึ้นว่าผู้เขียนต้องการกล่าวประชดประชัน เสียดสีผู้ใด

แผนภูมิแสดงกลวิธีการใช้ตัวละครในการ์ตูนการเมืองผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน

๓. กลวิธีทางภาษาในการหยิกแกล้มหยอก การ์ตูนการเมืองทั่วไป ผู้เขียนส่วนใหญ่มักจะนำเสนอข้อมูลความคิดเห็นผ่านภาพการ์ตูนเป็นหลัก ถึงแม้จะมีการใช้ถ้อยคำประกอบบ้าง แต่ก็พบว่า การเลือกใช้ถ้อยคำมีใช้กลวิธีเด่นที่พบในการ์ตูนการเมืองโดยทั่วไป ต่างจากการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินของชัย ราชวัตร ซึ่งนอกจากจะใช้ภาพการ์ตูนในการวิจารณ์สังคมและการเมืองแล้ว ผู้เขียนยังใช้ “รหัสภาษา” เป็น

องค์ประกอบสำคัญในการแสดงความคิดเห็นประชดประชันกลุ่มเป้าหมายร่วมกับการสร้างให้เกิดอารมณ์ขันด้วย โดยกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเหม็นมีดังต่อไปนี้

๓.๑ การใช้วิธีจับแบบหักมุม คือการใช้คำพูดที่ผิดไปจากที่ผู้ฟังคาดเดาเป็นกลวิธีลวงให้ผู้อ่านคิดไปในทางหนึ่ง แล้วจึงหักมุมแบบที่ผู้อ่านคาดไม่ถึง ซึ่งข้อความในส่วนต้นผู้เขียนมักจะเขียนชวนให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องไปในทิศทางหนึ่ง แล้วจึงเปิดเผยความจริงที่ผิดจากความคาดหมายของผู้อ่าน ดังเช่น

(ไทยรัฐ, ๒๗ เม.ย. ๔๙)

(ไทยรัฐ, ๓ ก.พ. ๔๙)

จากภาพข้างต้น ผู้เขียนเริ่มเนื้อหาในช่องแรกด้วยเรื่อง “อาหารทะเล” แต่หักมุมจบลงด้วยการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของ กกต. และภาพที่สองเริ่มต้นบทสนทนาด้วยการพูดถึงความล้มเหลว “ด้านสาธารณสุข” เพราะมีผู้ป่วยเพิ่มขึ้น แต่ผู้เขียนจบเรื่องด้วยการวิพากษ์วิจารณ์คำพูดของนายกที่กล่าวถึงผู้มาชุมนุมต่อต้านตนที่ลานพระรูปว่า “เป็นคนบ้า คนป่วย คนจิตจางาร้อน” เพื่อเสียดสีผู้นำประเทศที่กล่าวถึงประชาชนที่มีความคิดเห็นแตกต่างว่าเป็นคนบ้า คนป่วย คนจิตจางาร้อน ซึ่งไม่สอดคล้องกับกระบวนการปกครองประชาธิปไตยที่คนในสังคมสามารถแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้

ความไม่เข้ากันของเหตุการณ์ในตอนต้นและตอนท้ายของเรื่องทำให้ผู้อ่าน
การคาดหมายของผู้อ่าน จึงสามารถเรียกรอยยิ้มจากผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ซึ่งกลวิธี
การใช้ภาษาในลักษณะนี้เป็นโครงสร้างที่พบมากในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน
และผู้อ่านมักจะใช้กลวิธีการใช้ภาษาในลักษณะนี้ร่วมกับกลวิธีการใช้ภาษาในลักษณะ
อื่นๆ ด้วย

๓.๒ การวิพากษ์วิจารณ์โดยตรง คือการที่ผู้เขียนกล่าววิจารณ์บุคคลที่เป็นเป้าหมายอย่างตรงไปตรงมา คำวิจารณ์ตัวละครในเรื่องอาจกล่าวกับตัวละครในเรื่องหรือกล่าวกับผู้อ่านโดยตรงก็ได้ ผู้เขียนมักจะหยิบยกสถานการณ์ที่ไม่เข้ากัน หรือมีความขัดแย้งกันมาเป็นเครื่องมือในการวิจารณ์เป้าหมายจึงกลายเป็นตัวตลกที่ทำให้ผู้อ่านหัวเราะเยาะในความบกพร่องที่ถูกกล่าวตำหนิตดแทน เช่น

(ไทยรัฐ, ๕ พ.ค. ๕๙)

(ไทยรัฐ, ๒๗ ก.พ. ๕๙)

จากการตั้งต้นข้างต้นจะสังเกตเห็นว่าผู้เขียนวิพากษ์วิจารณ์ “กต.” ว่า “ด้านชา ค่าได้โดยไม่รู้สึกรู้สึ” และวิจารณ์ “นายก” ว่า “ชอบพูดอย่างทำอีกอย่าง” โดยกำหนดให้เป็นคำพูดของตัวละครในเรื่องซึ่งวิธีการนี้ทำให้คำพูดนั้นดูรุนแรงน้อยลง ตัวละครส่วนใหญ่ที่ผู้เขียนเลือกใช้นั้นจะเป็นตัวละครในกลุ่มนักหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นตัวแทนของ

ผู้ที่มีความรู้ความคิดเท่าทันกลุ่มบุคคลที่นำมาวิจารณ์

การวิพากษ์วิจารณ์บุคคลเป้าหมายอย่างตรงไปตรงมาเป็นกลวิธีที่พบมากอีกประเภทหนึ่งในการตุนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน โดยผู้เขียนมักจะใส่คำพูดในเชิงวิพากษ์วิจารณ์บุคคลที่เป็นเป้าหมายให้กับตัวละครประจำที่เป็นกลุ่มนักรบ เพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน ซึ่งคำพูดที่วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาเมื่อปรากฏเป็นบทสนทนาของตัวละครการตุนในเรื่อง ความรุนแรงของถ้อยคำที่ผู้เขียนเลือกใช้จึงลดน้อยลงในการรู้สึกของผู้อ่าน

๓.๓ การใช้คำพูดเย้ยหยันหรือแสดงให้เห็นถึงความคิดเห็นที่น่าหัวเราะ

ผู้เขียนจะกำหนดให้ตัวละครประจำพูดคุยในเชิงเย้ยหยันบุคคลที่เป็นเป้าหมาย หรือกำหนดให้บุคคลเป้าหมายที่ต้องการเสียดสีกล่าวถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม น่าตำหนิ ซึ่งข้อความที่กล่าวนั้นจะขัดแย้งกับความรู้สึกหรือบุคลิกที่ผิดไปจากที่ควรจะเป็นของบุคคลที่ต้องการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งทำให้ผู้อ่านตำหนิ ดูถูก จึงแสดงความรู้สึกออกมาในลักษณะของการหัวเราะเยาะพฤติกรรมนั้น ดังตัวอย่าง

(ไทยรัฐ, ๑๖ พ.ค. ๔๙)

(ไทยรัฐ, ๒๔ ม.ค. ๔๙)

ภาพดังกล่าวผู้เขียนใช้รหัสบุคคลและข้อความสื่อให้ผู้อ่านทราบว่าผู้เขียนต้องการวิจารณ์นายวาทนา เพิ่มลาภ “ประธาน กกต.” การให้ตัวละครกล่าวว่า รัฐธรรมนูญ ไม่มีคำว่า “โมฆะ” และ “เสียสละ” นั้น ผู้เขียนต้องการสื่อให้เห็นว่า บุคคลเป้าหมายไม่สนใจคำตัดสินของศาลที่ให้การเลือกตั้งเป็นโมฆะ และสื่อว่าประธาน กกต. “ไม่มีความเสียสละ” และอีกภาพหนึ่งผู้เขียนใส่ข้อความที่นายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร พูดถึงกรณีการขายหุ้นโดยไม่เสียภาษีว่า “อันนี้พ่อเขาอยากให้อูๆ สบายใจ” ซึ่งคำพูดดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสียดสีการกระทำของบุคคลเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกตำหนิและยับยั้งกับการกระทำนั้น

ผู้เขียนใช้วิธีการเสียดสีเป้าหมายด้วยการใส่คำพูดที่ไม่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ให้กับภาพของบุคคลที่ต้องการกล่าววิจารณ์ วิธีการเลือกใช้ถ้อยคำให้ขัดแย้งกับสิ่งที่ควรจะเป็น เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกตำหนิคำพูดของบุคคลดังกล่าว ความรู้สึกถูกเหยียดหยามจึงแปรเปลี่ยนเป็นการหัวเราะเยาะในคำพูดของบุคคลที่เป็นเป้าหมายนั้น

๓.๔ การกล่าวตรงกันข้ามกับความจริงที่ต้องการนำเสนอ วิธีการนี้ผู้เขียนจะให้ตัวละครพูดอย่างหนึ่งแต่ตั้งใจให้มีความตรงกันข้าม หรือพูดสิ่งที่ผู้พูดเชื่อว่าเป็นสิ่งไม่ถูกต้องในลักษณะขมขื่นแทนการตำหนิ แต่เหตุผลที่ยกมายกย่องนั้นเป็นเหตุผลที่เหลวไหลไม่ถูกต้อง ผู้อ่านจึงรู้ว่าผู้เขียนตั้งใจที่จะเขียนเพื่อเสียดสีประชดประชัน (โกศลรุ่ง อามระดิษ, ๒๕๓๓, น. ๒๑๖) ความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่พูดกับความเป็นจริงนั้นจึงเป็นส่วนที่สามารถเรียกรอยยิ้มในลักษณะยับยั้งจากผู้อ่านได้ เช่น

(ไทยรัฐ, ๑๓ พ.ค. ๔๙)

(ไทยรัฐ, ๒๕ ม.ค. ๔๗)

จากภาพลึงที่ผู้เขียนต้องการสื่อกับผู้อ่านแล้วแต่ตรงกันข้ามกับคำพูดที่ตัวละครในเรื่องพูดทั้งสิ้น ทั้งการชมเชยการทำงานของ “ตำรวจ” ว่า “แน่ม้านั้นจะขึ้นราคาแต่ตำรวจทำงานกันอย่างกระตือรือร้นฉบับไวยิ่งกว่าเดิม” แต่คำพูดที่ว่า “การทำคดีฟ้องร้อง ๕ แกนนำพันธมิตรเริ่มมีกันสุดๆ” นั้น เป็นคำพูดในเชิงประชดประชัน ซึ่งหมายความว่าในทางตรงกันข้ามว่าเป็นการทำงานที่รีบเร่งแต่ไม่เหมาะสมเพราะเป็นการเลือกปฏิบัติ และคำพูดที่ว่า “นายกไม่มีหุ้นในจีนคอร์ป นายไม่รู้เรื่อง” แต่ “คนใช้ คนสวน คนรถ” เป็นคน “ขายหุ้น” ซึ่งผู้อ่านจะทราบได้ทันทีว่าผู้เขียนหมายความว่าในทางตรงกันข้ามกับที่ตัวละครพูด

ในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ชัย ราชวัตร มักเลือกให้ตัวละครชาวบ้านเป็นคนพูดในลักษณะกล่าวตรงกันข้ามกับความเป็นจริง แม้จะทำให้คำกล่าวที่ปรากฏดูเสมือนเป็นการชมเชยจริงๆ แต่น้ำเสียงประชดประชันที่แฝงอยู่ในถ้อยคำชมเชยนั้นก็ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า คำขมนั้นเป็นการเสียดสีของผู้เขียน การนำเสนอในลักษณะตรงกันข้ามกับความเป็นจริงที่ผู้เขียนคิดจึงสามารถสร้างเสียงหัวเราะเย้ยหยันให้เกิดขึ้นกับผู้อ่านได้

๓.๕ การเล่นคำและสำนวน คือ การเลือกใช้ถ้อยคำหรือสำนวนให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการนำเสนอความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ โดยคำหรือสำนวนที่ใช้มักจะแสดงให้เห็นถึงความฉลาดของผู้เขียนในการเลือกใช้ถ้อยคำหรือสำนวนที่มีลักษณะในการพลิกแ่งมุมให้ต่างไปจากความหมายเดิม หรือใช้ถ้อยคำสำนวนในการสื่อความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินพบลักษณะการเล่นคำและสำนวนเป็นจำนวนมาก โดยพบวิธีการเล่นคำและสำนวนในลักษณะต่างๆ ดังนี้

การเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียง คือ การเล่นเสียงคำสองคำซึ่งซ้ำกัน แต่มีความหมายแตกต่างกันและอาจสะกดต่างกัน หรือคำเดียวแต่มีสองความหมาย อาจ

เป็นคำพ้องเสียงในภาษาเดียวกัน หรือคำพ้องเสียงในภาษาที่ต่างกัน หรืออาจเป็นการเล่นคำชนิดที่ไม่คำนึงถึงเหตุผล ซึ่งเป็นการแสดงความฉลาดในการพลิกแฉให้เป็นเรื่องการเล่นกับความหมายของคำ ดังตัวอย่าง

(ไทยรัฐ, ๔ เม.ย. ๔๙)

จากภาพข้างต้นผู้เขียนใช้คำว่า “โปรงไล้” กับการจัดการเลือกตั้ง ซึ่งโดยปกติคำว่า “โปรงไล้” จะหมายถึงการจัดการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ ยุติธรรม แต่ผู้เขียนเล่นกับการแปลความหมายตรงตามตัวอักษรของคำว่า “โปรง” และ “ไล้” ให้ หมายถึงคนอื่นสามารถเห็นได้ว่าผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเข้าไปเลือกใคร ซึ่งในความเป็นจริงการลงคะแนนจะต้องเป็นความลับ

(ไทยรัฐ, ๑๔ เม.ย. ๔๙)

ภาพการ์ตูนดังกล่าวผู้เขียนเล่นคำพ้องเสียง คำว่า “พรรคเดียว” กับคำว่า “พักเดียว” ที่มีความหมายต่างกัน แต่คำที่นำมาใช้สามารถอธิบายถึงสภาพการณ์การเมืองในขณะนั้นได้อย่างชัดเจน

นอกจากการเล่นความหมายของคำในภาษาไทยแล้วผู้เขียนยังนำคำภาษาต่างประเทศมาใช้ในการล้อเลียน แสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ต่างๆ ด้วย เช่น

(ไทยรัฐ, ๒๓ ก.พ. ๔๙)

จากภาพผู้เขียนใช้คำว่า “วินมาร์ค” โดยเล่นกับความหมายของคำว่า “ชนะ อภิลิทธิ” ความขัดแย้งของความหมายที่แท้จริงกับการแปลความหมายของผู้เขียนทำให้ กลวิธีนี้สร้างความขบขัน เรียกรอยยิ้มให้กับผู้อ่านได้ อีกทั้งยังสามารถนำไปสู่การแสดง ความคิดเห็นหรือการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอด้วย

การเล่นคำในลักษณะของการเชื่อมโยงคำกับสิ่งที่ต้องการกล่าวถึง ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่พบในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับพุ่มพวงเมิน โดยผู้เขียนจะนำเอา ความหมายของคำนั้นๆ หรือ ความเกี่ยวข้องของคำเหล่านั้นไปเชื่อมโยงกับสิ่งที่ต้องการ กล่าวถึง ตัวอย่าง

(ไทยรัฐ, ๓๐ ธ.ค. ๔๔)

(ไทยรัฐ, ๒๗ ก.ค. ๔๙)

จากภาพข้างต้นผู้เขียนวิจารณ์เรื่องการสั่งซื้อเครื่องบินโดยเล่นกับคำว่า “มองไม่เห็นเป้าหมาย” ซึ่งก็หมายถึงความทึบ มัว และ “ความไม่โปร่งใส” ที่ต้องการเชื่อมโยงถึงการสั่งซื้อแบบไม่ถูกต้องนั่นเอง และผู้เขียนนำคำว่า “กรรม” ไปเชื่อมโยงกับ “ศาสนาพุทธ” และนำคำว่า “จรวด” เชื่อมโยงกับคำว่า “วิทยาศาสตร์” ซึ่งแม้ว่าในความเป็นจริงแล้วในความหมายของข้อความ ๒ ส่วนนั้นไม่เกี่ยวข้องกันเลย แต่กลวิธีที่ผู้เขียนนำคำที่มีแง่มุมเกี่ยวข้องกันมาเชื่อมกัน ก็เป็นกลวิธีหนึ่งที่น่าไปสู่การแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องที่น่าเสนอและเรียกเสียงหัวเราะจากผู้อ่าน หากสามารถเชื่อมโยงความตามที่คุณเขียนนำเสนอได้

การเล่นคำซ้ำ เป็นการใช้คำซ้ำกันในที่ต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึก และคำที่มีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้น หรือเป็นการเน้นย้ำความหมายให้หนักแน่นจริงจังขึ้น ดังตัวอย่าง

(ไทยรัฐ, ๒๗ พ.ค. ๔๙)

(ไทยรัฐ, ๑๐ พ.ค. ๔๙)

ผู้เขียนใช้การเน้นย้ำข้อความด้วยการใช้คำนั้นซ้ำๆ คำว่า “ท่านหมา” นอกจากเป็นการเน้นย้ำถึงบุคคลที่กล่าวถึงแล้ว ยังเป็นการเน้นย้ำในลักษณะที่ต้องการเสียดสีด้วย กล่าวคือ คำว่า “ท่าน” มักจะใช้เรียกในลักษณะที่ยกย่อง หากแต่คำว่า “หมา” ที่ผู้เขียนใช้มีนัยของการตำหนิ ความขัดแย้งของสถานการณ์ที่ควรได้รับการยกย่องแต่กลับถูกตำหนิ จึงเป็นเครื่องมือที่ผู้เขียนใช้ในการเสียดสีบุคคลเป้าหมาย ส่วนตัวอย่างที่สอง คำว่า “หมาๆ” นอกจากจะเป็นการเน้นย้ำบ่อยๆ แล้ว การใช้ “ๆ” ยังบอกจำนวนที่มากกว่าหนึ่งด้วย และในขณะเดียวกันคำว่า “หมาๆ” ก็สามารถแปลได้ ๒ ความหมายที่แตกต่างกัน คือหมายถึงสุนัขหลายๆ ตัว และยังเป็นคำคำที่แสดงการตำหนิว่าเป็น “พวกหมาๆ” ได้อีกด้วย

การเน้นย้ำข้อความที่น่าเสนาะจึงเป็นกลวิธีการเพิ่มน้ำหนักของการวิจารณ์และในขณะเดียวกันยังมีความหมายเคลือบแฝงที่ผู้เขียนต้องการหลีกเลี่ยงที่จะพูดออกมาโดยตรง เนื่องจากคำดังกล่าวอาจจะรุนแรงเกินไปและเป็นคำที่ไม่เหมาะสม

การใช้คำพวน เป็นวิธีที่ทำให้เกิดความหมายใหม่ คำพวน คือคำที่มีการสลับที่ของเสียงสระและเสียงพยัญชนะที่ตัวสะกดระหว่างคำด้วยกัน เรื่องวุ่นๆ ที่เกิดจากคำพวนมักจะพบบ่อยในลักษณะที่ต้องการเลี่ยงการใช้คำต้องห้าม (นาริรัตน์ บุญช่วย, ๒๕๔๐, น. ๒๘๘) ตัวอย่าง

(ไทยรัฐ, ๑๖ ธ.ค. ๔๘)

(ไทยรัฐ, ๑๙ พ.ค. ๔๙)

จากภาพผู้เขียนใช้คำพวนคำว่า “แดจังกเก” เลียนแบบจากคำว่า “แดจังกึม” ซึ่งเป็นชื่อละครเกาหลีที่ได้รับความนิยมในขณะนั้นในการวิจารณ์การทำงานของนักการเมือง เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้คำที่รุนแรงและไม่สุภาพ และการใช้คำว่า “เสื่อ” เรียก กกต. ซึ่งคำว่า “เสื่อ” มักจะหมายถึงผู้มีอำนาจ มีกำลัง น่าเกรงขาม แต่ผู้เขียนใช้วิธีการพวนคำ “เสื่อกะบาก” ในการเสียดสีเป้าหมาย โดยความหมายหลังจากการพวนคำแล้วจะเป็นไปในแง่ลบ ซึ่งมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับความหมายของคำเดิม

ผู้เขียนใช้คำพวนเพื่อต้องการหลีกเลี่ยงการใช้คำที่ไม่สุภาพและเป็นการเล่นคำในลักษณะของการพาดพิงถึงที่น่าขื่นขม กลายเป็นการกล่าวในเชิงตำหนิความสามารถในการเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่เข้ากันของผู้เขียนเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ทำให้ผู้อ่านพอใจ และสนุกสนานไปกับภาษาในลักษณะเสียดสีนั้น

การใช้อักษรย่อ ผู้เขียนใช้อักษรย่อเป็นกลวิธีในการเสียดสีบุคคลที่ต้องการกล่าวถึง โดยอักษรย่อที่ใช้นั้นผู้เขียนจะเปลี่ยนเป็นคำเต็มที่ต่างออกไปจากคำเต็มปกติที่ถูกต้อง การเลือกสรรคำมาใช้ให้มีความหมายขัดแย้งกับความหมายเดิม

อย่างสิ้นเชิงจึงเป็นเครื่องมือที่มีเสน่ห์ในการเสียดสีบุคคลที่ทำให้ผู้อ่านสนุกสนานไปกับความสามารถของผู้เขียน เช่น

(ไทยรัฐ, ๒๐ พ.ค. ๔๙)

(ไทยรัฐ, ๓ มิ.ย. ๔๙)

จากภาพการ์ตูนจะเห็นว่าผู้เขียนต้องการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของ กกด. ซึ่งย่อมาจาก “คณะกรรมการจัดการเลือกตั้ง” จึงแปลงคำเต็มให้ต่างออกไปในแง่ที่แสดงถึงความไม่ซื่อตรงในการทำงาน และผู้เขียนยังใช้คำว่า “ผู้อ่านร่วมอำ” เพื่อเป็นการสื่อถึงการมีความคิดร่วมกันของคนในสังคมขณะนั้นด้วย ภาพการ์ตูนต่อมาผู้เขียนใช้อักษรย่อ “คดง.” ซึ่งผู้เขียนแปลเป็นคำเต็มว่า “कुคตะรางง” ก็สามารถสื่อให้เห็นว่าผู้เขียนตำหนิ ติเตียนการทำงานของหน่วยงานที่กล่าวถึงเช่นกัน

การใช้สำนวน กลุ่มคำที่ผู้เขียนนำมาใช้ให้มีความหมายต่างไปจากความหมายเดิมของคำนั้นๆ โดยสำนวนที่ผู้เขียนเลือกใช้จะสามารถอธิบาย หรือนำเสนอความคิดของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องราวและบุคคลที่ต้องการกล่าวถึงได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

(ไทยรัฐ, ๖ ก.ค. ๔๙)

(ไทยรัฐ, ๒๐ ม.ค. ๔๙)

ผู้เขียนใช้สำนวนในการเสียดสีบุคคลที่กล่าวถึง ซึ่งสำนวนต่างๆ มีความหมายที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ทันทีว่าผู้เขียนหมายถึงสิ่งใด เช่น “พูดอะไรกลายเป็นน้ำผึ้งหยดเดียว” หมายความว่ามักพูดอะไรแล้วทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นจากคำพูดนั้นเสมอ และสำนวน “ชี้ข้างไปจับตักแตน” ผู้เขียนต้องการวิจารณ์ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ต้องลงทุนมากแต่ผลที่ได้กลับมาน้อยนิดนัก

ความขัดแย้งระหว่างเรื่องราวที่ผู้เขียนนำเสนอกับการพลิกผันเหตุการณ์ไปสู่สรุปลงด้วยสำนวนต่างๆ นั้น นอกจากจะเป็นการใช้คำน้อยแต่มากไปด้วยความหมายแล้ว ยังเป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านสนุกไปกับการนำเสนอของผู้เขียนด้วย

การเล่นคำและสำนวนเป็นกลวิธีที่ผู้เขียนนิยมใช้มากริธีหนึ่ง ซึ่งแสดงความฉลาดในการพลิกแง่ของความหมายของคำที่ต้องการกล่าวถึง ความขัดแย้งของความหมายที่นำเสนอกับความหมายที่แท้จริงจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เขียนเลือกใช้เสียดสีบุคคลเป้าหมาย ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกขบขันไปกับกลวิธีการใช้ภาษาดังกล่าว

๓.๖ การใช้ภาพพจน์ เป็นวิธีการที่ผู้เขียนเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อทำให้เกิดภาพที่กระจ่างชัดขึ้นในใจของผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจข้อมูลและความคิดเห็นของผู้เขียนได้ง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้น ในการดูผู้ใหญ่มากกับทุ่งหมาเมินปรากฏการใช้ภาพพจน์

จึงเตรียมตัวที่จะหนีไปแสวงหาประโยชน์ที่อื่นต่อไป และภาพที่สองผู้เขียนเปรียบเทียบสถานการณ์การเมืองในประเทศกับเรื่องราวชีวิตของลูกสาวบ้านหนึ่ง ผู้อ่านที่ติดตามเหตุการณ์บ้านเมืองจะทราบว่าผู้เขียนเปรียบเทียบการออกมาขับไล่ “นายกรัฐมนตรี” ให้พ้นจากตำแหน่งกับสามีที่ “แอบขโมยทรัพย์สินในบ้านไปขายเอาเงินเข้าพกเข้าห่อตัวเอง” สถานการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นทำให้ “พี่น้อง” ในประเทศ เริ่ม “ได้เถียงกันเอง” เนื่องจากมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน บางคนจึงอยากให้ “พ่อ” ซึ่งหมายถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้กฎหมายมาตรา ๗ พระราชทานนายกคนใหม่ให้

การใช้ข้อติพจน์หรือการพูดเกินความเป็นจริง เป็นการพูดในลักษณะที่เกินกว่าปกติ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวไม่สามารถเป็นจริงได้ การใช้ลักษณะของการกล่าวเกินจริงก็เพื่อเน้นคำพูด เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึงให้ดูจริงจังและมีน้ำหนักมากขึ้น ซึ่งความไม่เข้ากันของคำพูดที่เกินจริงกับสภาพความเป็นจริงที่เป็นไปได้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกขบขันกับการพูดในเชิงเสียดสีนั้น ตัวอย่างเช่น

(ไทยรัฐ, ๒๖ เม.ย. ๔๙)

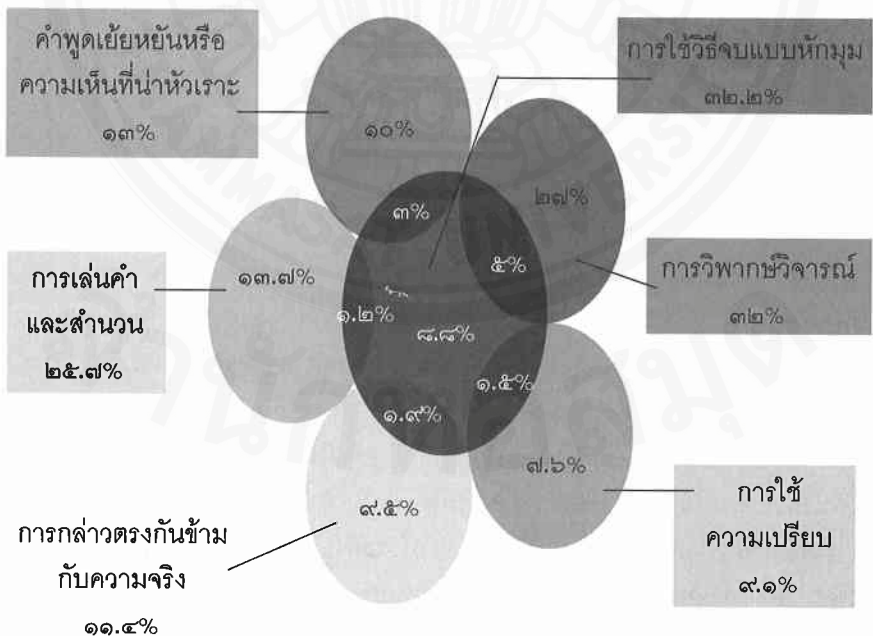
จากภาพผู้เขียนต้องการเน้นย้ำถึงสิ่งที่ประชาชนรู้สึกกับ กต. โดยการกล่าวเกินจริงว่าหาก กต. ไม่ลาออก ประชาชนจะ “ฉีกเนื้อ” ซึ่งในความเป็นจริงเหตุการณ์ดังกล่าวคงไม่เกิดขึ้น แต่การกล่าวเกินจริงทำให้การแสดงความรู้สึกนั้นเข้มข้นมีน้ำหนักมากขึ้น

ชัย ราชวัตร มักจะใช้กลวิธีทางภาษาสร้างให้เกิดภาพพจน์ที่ชัดเจนขึ้นในใจผู้อ่านด้วยการเลือกเรื่องง่ายๆ ที่สามารถพบเห็นได้มาใช้เปรียบเทียบกับสถานการณ์การเมืองที่มีความซับซ้อน เข้าใจยาก ความช่างคิด ช่างสังเกตของผู้เขียนในการยกเรื่องราวมาเปรียบเทียบ โดยเลือกใช้ถ้อยคำที่มักจะแฝงนัยในลักษณะคำนิยามเย้ยถากถางบุคคลเป้าหมาย หรือการเลือกใช้ถ้อยคำที่มีน้ำหนักรุนแรงเพิ่มขึ้นด้วยการกล่าว

เกินจริง จึงเป็นวิธีการทางภาษาที่นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจสภาพเหตุการณ์ในสังคมได้ดีแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านรู้สึกสนุกสนาน ขบขันไปกับเรื่องราวหรือวิธีการที่ผู้เขียนหยิบยกมาใช้ด้วย

กลวิธีการใช้ภาษาในการ์ตูนผู้ใหญ่มานับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วย ราชวัตร ใช้ในการเสียดสีการเมือง ในขณะที่เดียวกันการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในลักษณะต่างๆ นอกจากจะช่วยให้การสื่อความตามที่ต้องการแล้ว “ความไม่เข้ากันทางวาทะ” ที่ผู้เขียนเลือกใช้ก็เป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขันไปพร้อมกับการรับสาร นั้นด้วย จากการศึกษาพบว่าในการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ผู้เขียนมักจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบใดแบบหนึ่ง หรือเลือกใช้กลวิธีหลายแบบผสมกันในการนำเสนอข้อมูล และความคิดเห็น ซึ่งการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาที่เหมาะสมกับข้อมูลและความคิดเห็น ที่ต้องการนำเสนอจึงนับเป็นกลวิธีสำคัญที่ทำให้การ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินประสบความสำเร็จ ได้รับความนิยมมาจนกระทั่งปัจจุบัน

สรุปกลวิธีทางภาษาในการประพันธ์การ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน

การตูนการเมืองผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินมีลักษณะเด่นคือ ชัย ราชวัตรเลือกใช้ องค์ประกอบทั้งภาพการ์ตูน และกลวิธีทางภาษาในการนำเสนอความคิดเห็นในเชิงวิจารณ์เสียดสี บุคคลที่ต้องการกล่าวถึง โดยส่วนใหญ่ผู้เขียนนิยมใช้รูปแบบการตูนบทสนทนาซึ่งมีตัวละคร ประจำสนทนาได้ตอบกันเป็นเครื่องมือในการนำเสนอข้อมูลและความคิดเห็น กลวิธีทางภาษา ที่ผู้เขียนใช้ในการตูนเรื่องนี้จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งที่ทำให้ผู้อ่านสามารถรับสารได้อย่างชัดเจน และตรงตามเป้าหมาย นอกจากนี้กลวิธีทางภาษาที่ใช้ยังมีลักษณะของการ “หยิกแกมหยอก” คือ ผู้เขียนเลือกใช้กลวิธีทางภาษาที่มีรูปแบบ “ไม่เข้ากัน” ซึ่งทำให้การวิพากษ์วิจารณ์ที่รุนแรง เปลี่ยนเป็นการวิจารณ์ในลักษณะที่ไม่ตรงไปตรงมา กลายเป็นความสนุกสนานที่สามารถทำเรื่อง เคร่งเครียด ชับซ้อนให้เข้าใจง่ายขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผู้อ่านจะรับสารได้ตรงตามความมุ่งหมาย ของผู้เขียนได้ก็ต่อเมื่อผู้อ่านสามารถตีความภาพการ์ตูนสัญลักษณ์ และถ้อยคำภาษาที่ผู้เขียน สื่อสารได้ การติดตามข้อมูลข่าวสารและบริบททางสังคมในขณะนั้น จึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสารนั้นได้อย่างชัดเจน นอกจากนั้น “ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน” กับ ผู้เขียนก็ยังเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถรับสารในลักษณะของการเสียดสี ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการตูนการเมืองด้วย

บรรณานุกรม

- ไกล่รุ่ง อามระดิษ. “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๗.” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
เจียมศักดิ์ กอวัฒนสกุล. “การตูนการเมืองในยุครัฐบาเลต์จัดการ: ศึกษาเฉพาะการ์ตูนการเมืองช่วง
ระหว่าง ๒๓ ก.พ. - ๙ ธ.ค. ๒๕๔๓.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตสาขาวิชาการเมือง
และการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
ชัย ราชวัตร. ผู้ใหญ่มากับหมาเมินมีสี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, ๒๕๔๖.
ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. มองคดียาจะจำจากมุมนักภาษา: เนื้อหาและกลวิธี. กรุงเทพฯ: โครงการ
เผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
ธีระ ธัญไพบูลย์. “การวิเคราะห์กระบวนการประตุข่าวสารการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์รายวันภาษา
ไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
นฤมล เรืองณรงค์. “การตูนการเมืองในช่วง ๑๔ ต.ค. ๑๖ ถึง ๖ ต.ค. ๑๙.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
นัทธนาย ประสานนาม. “เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๕: การศึกษา
แนวคิดและกลวิธี.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สาขาภาษาไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

- นริรัตน์ บุญช่วย. “การนำเสนอความตลก.” ศาสตร์แห่งภาษา ๙ (สิงหาคม ๒๕๔๐): ๒๖๓-๒๙๗.
 เพียงฤดี ชีรฤทธิชูวงศ์. “การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง.”
 วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชาวารสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- มารศรี สอทิพย์. “ลีลาเสียดสีในวรรณกรรมของลาว คำหอม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
 บัณฑิตวิทยาลัย สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ
 มหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖.
- “การ์ตูนการเมือง.” <www.lib.ru.ac.th/journal/cartoon.html - 16k>. ๒๕๔๙.
- หยดหมึกและลายเส้นประชาธิปไตยใน “การ์ตูน(ล้อ)การเมือง.” <[www.parliament.go.th/news/](http://www.parliament.go.th/news/news_detail.php?prid=7093)
[news_detail.php?prid=7093](http://www.parliament.go.th/news/news_detail.php?prid=7093) - 2k ->. ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘.

สำนักหอสมุด